Vastaus valtuustoaloitteeseen 11/2024: Kulttuuriperinteen käytänteet kouluissa
Sivistys- ja hyvinvointilautakunta 12.11.2026
947/12.00.00/2024

Valmistelija

Suunnittelija Elisa Stark
Suunnittelija Ninja Somersalmi
Suunnittelija Fatima Habeb
Opetusjohtaja Astrid Kauber
Opetuspäällikkö Ulrika Willför-Nyman
etunimi.sukunimi@kirkkonummi.fi, puh. 09 29671 (vaihde)

Päätösehdotus

Sivistysjohtaja Ikonen Eeva-Kaisa

Sivistys- ja hyvinvointilautakunta päättää

1
antaa selostusosan mukaisen vastauksen valtuustoaloitteeseen 11/2024: Kulttuuriperinteen käytänteet kouluissa.

2
esittää kunnanhallitukselle ja edelleen kunnanvaltuustolle, että valtuusto pitää vastausta riittävänä ja aloitetta loppuun käsiteltynä.

Käsittely

Päätös

Tiedoksi

-

Selostus

Valtuustoaloite

Kim Åström ja 24 muuta valtuutettua ovat jättäneet joulukuussa 2024 valtuustoaloitteen, jossa esitetään, että Kirkkonummen kunta määrittelee tarkemmin kulttuuriperinteen sisällyttämisen säännöstöä ja yleisiä periaatteita koulujen toiminnan piirissä. Valtuustoaloitteessa nostetaan esiin koulujen kulttuuri- ja juhlatilaisuuksiin liittyvät käytännöt sekä niiden tulkintojen mahdolliset erot eri kouluissa. Aloitteessa tuodaan esille huoli siitä, että uskonnollisia tai katsomuksellisia viittauksia sisältävän kulttuuriperinnön huomioimisessa on epäselvyyttä, mikä voi johtaa toisistaan poikkeaviin ratkaisuihin koulujen välillä. Aloitteessa korostetaan kulttuuriperinteen, erilaisten katsomusten sekä yhdenvertaisuuden yhteensovittamisen merkitystä koulujen toiminnassa. Tämän vuoksi aloitteessa esitetään, että kunta selvittää nykyisiä toimintatapoja ja laatii tarvittaessa selkeämmät ohjeet kulttuuriperinteeseen, juhlatilaisuuksiin, tiedottamiseen sekä vaihtoehtoisten toimintojen järjestämiseen liittyvistä periaatteista.

Taustaa

Opetushallitus on antanut 19.9.2022 ohjeen (OPH-3903-2022) uskonnon ja omantunnon vapautta koskevien säännösten huomioon ottamisesta esi- ja perusopetuksessa. Ohje perustuu perustuslain (731/1999), perusopetuslain (628/1998) sekä niitä koskevien perustuslakivaliokunnan ja eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen linjausten soveltamiseen koulujen toiminnassa.

Kirkkonummella Opetushallituksen ohjetta on täsmennetty 12.6.2025 laaditulla ohjeella Uskonnollisuus Kirkkonummen perusopetuksessa. Jokaisen koulun rehtori vastaa ohjeen toimeenpanosta sekä siitä, että koulun toiminta toteutuu valtakunnallisten säädösten ja paikallisten linjausten mukaisesti.

Kulttuuriperinteet ja uskonnollisesti viitteellisten tilaisuuksien järjestäminen

Opetushallituksen ohjeen mukaan esi- ja perusopetuksessa järjestetään perinteisiä yhteisiä juhlia, kuten joulujuhlia, kevätjuhlia ja itsenäisyyspäivän juhlia. Nämä ovat perusopetusasetuksen (852/1998) 3 §:n 5 momentissa tarkoitettuja koulun yhteisiä tapahtumia, jotka ovat kaikille oppilaille tarkoitettuja (EOAK/2186/2018). Nämä juhlat eivät voi olla uskonnollisia tilaisuuksia, eikä niille järjestetä vaihtoehtoisia tilaisuuksia.

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että koulun yhteisiin juhliin voi sisältyä yksittäisiä uskontoon viittaavia elementtejä osana suomalaista kulttuuriperinnettä ilman, että tilaisuutta pidetään uskonnon harjoittamisena (PeVM 10/2002 vp, PeVM 2/2014 vp ja PeVM 16/2021 vp). Opetushallituksen ohjeen mukaan tarkkaa rajaa uskontoon viittaavien elementtien määrälle ei voida määrittää, vaan arviointi tehdään juhlan kokonaisuuden perusteella. Opetushallituksen ohjeen mukaan opetuksen järjestäjät ja koulut päättävät tarkemmin yhteisten juhlatilaisuuksien sisällöstä.

Kirkkonummella yhteiset juhlat ovat kaikille oppilaille tarkoitettuja koulun yhteisiä tilaisuuksia. Juhliin voi sisältyä joitakin uskontoon viittaavia elementtejä, kuten yksi virsi, joulukuvaelma tai tiernapojat. Tämä koskee myös muita kuin kristinuskon piirteitä. Tällaisia yhteisiä juhlia ei pidetä uskonnollisina tilaisuuksina eikä niille järjestetä vaihtoehtoista ohjelmaa.

Uskonnolliset tilaisuudet ja vaihtoehtoisen toiminnan järjestämisen periaatteet

Opetushallituksen ohjeen mukaan opetuksen järjestäjä päättää, järjestetäänkö perusopetuksen yhteydessä uskonnollisia tilaisuuksia tai toimituksia, kuten jumalanpalveluksia, uskonnollisia päivänavauksia tai muuta sisällöltään uskonnollista toimintaa. Opetuksen järjestäjä voi myös päättää, ettei tällaisia tilaisuuksia järjestetä koulun työaikana lainkaan esimerkiksi silloin, kun tilat, henkilöstöresurssit tai muut käytännön järjestelyt eivät mahdollista niiden ja niille vaihtoehtoisen toiminnan toteuttamista ohjeiden edellyttämällä tavalla. Mikäli tällaisia tilaisuuksia järjestetään, niihin osallistuminen on vapaaehtoista eikä ketään voida velvoittaa osallistumaan. Uskonnolliset tilaisuudet tulee järjestää erillään muusta toiminnasta.

Perustuslakivaliokunnan kannanoton (PeVM 2/2014 vp) sekä Opetushallituksen ohjeen mukaan uskonnollisten tilaisuuksien yhteydessä tulee lähtökohtaisesti järjestää vaihtoehtoista toimintaa. Vaihtoehtoisen toiminnan tulee olla uskonnollista sisältöä lukuun ottamatta luonteeltaan ja tavoitteiltaan mahdollisimman samankaltaista kuin varsinainen tilaisuus, eikä osallistumisesta tai osallistumatta jättämisestä saa aiheutua oppilaalle leimautumista tai muita haitallisia seurauksia.

Kirkkonummella vaihtoehtoista toimintaa järjestetään uskonnollisiksi katsottavien tilaisuuksien yhteydessä. Tällaisia tilaisuuksia voivat olla esimerkiksi jumalanpalvelukset, hartaudet, uskonnolliset päivänavaukset

sekä pääsiäistapahtuma. Huoltaja ilmoittaa, osallistuuko oppilas uskonnolliseen tilaisuuteen vai sille järjestettävään vaihtoehtoiseen toimintaan, ja koulu vastaa vaihtoehtoisen toiminnan järjestämisestä.

Kirkkonummella seurakunnan kanssa tehtävä yhteistyö perustuu opetuksen järjestäjän, koulujen ja seurakunnan väliseen vuoropuheluun sekä yhdessä sovittuihin toimintatapoihin. Suomenkielisen opetuksen ja seurakunnan kanssa tehtävä yhteistyö kuvataan tarkemmin seurakunnan ja suomenkielisen perusopetuksen välisen yhteistyön toimintasuunnitelmassa. Seurakunta lähettää suomenkielisille kouluille huhtikuussa yhteisen vuosisuunnitelman tulevalle lukuvuodelle. Tämän lisäksi seurakunta vastaa kouluilta tuleviin pyyntöihin mahdollisuuksien mukaan. Ruotsinkielisen opetuksen ja seurakunnan kanssa tehtävästä yhteistyöstä, sen sisällöistä ja käytännön järjestelyistä sovitaan vuosittain tai tarpeen mukaan paikallisesti koulun ja seurakunnan välillä.

Suomenkielisessä opetuksessa järjestetään kerran lukuvuodessa seurakunnan edustajien kanssa yhteinen arvioiva keskustelu, jonka perusteella tarvittaessa päivitetään yhteistyön toimintasuunnitelmaa. Kouluyhteistyön pääasiallinen paikka on ensisijaisesti koulujen ja seurakuntien toimitilat sekä erikseen sovitut ulkopaikat.

Ruotsinkielisessä opetuksessa yhteistyön toteutumista arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti osana koulujen ja yhteistyötahojen välistä yhteistyötä. Kouluyhteistyötä voidaan toteuttaa koulujen, seurakunnan tai muiden erikseen sovittujen tilojen ja toimintaympäristöjen puitteissa.

Tiedottaminen

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan opetuksen järjestäjän tulee suunnitella katsomuksiin liittyvä toiminta siten, että toiminnan luonne on selvä oppilaille, huoltajille, henkilöstölle ja yhteistyökumppaneille. Tilaisuuksista ja tapahtumista tiedotettaessa tulee kiinnittää huomiota siihen, että oppilaat ja huoltajat voivat ymmärtää, onko kyse perusopetuksen katsomusaineiden opetuksesta, uskonnollisesta tilaisuudesta vai muusta tilaisuudesta (EOAK/3017/2019).

Opetushallituksen ohjeen mukaan huoltajille tulee tiedottaa järjestettävistä tapahtumista ja niiden luonteesta riittävän ajoissa. Uskonnolliset tilaisuudet tulee nimetä siten, että niiden uskonnollinen luonne käy selkeästi ilmi. Esimerkiksi joulukirkkoa ei tule kutsua lukukauden päättäjäisjuhlaksi tai koulun joulujuhlaksi. Huoltajille tulee antaa riittävät tiedot myös vaihtoehtoisesta toiminnasta, jotta he voivat tehdä oppilaan osallistumista koskevan päätöksen (EOAK/2186/2018).

Kirkkonummella koulut tiedottavat huoltajille etukäteen mahdollisista uskonnollisista tilaisuuksista sekä niiden vaihtoehtoisesta toiminnasta. Tiedottamisessa kuvataan tilaisuuden luonne ja keskeinen sisältö.

Oppilaan osallistuminen ja yksilölliset järjestelyt

Opetushallituksen ohjeen mukaan huoltaja päättää oppilaan osallistumisesta uskonnollisiin tilaisuuksiin tai niille järjestettävään vaihtoehtoiseen toimintaan. Huoltaja voi ilmoittaa valinnastaan tapauskohtaisesti tai toistaiseksi, ja ilmoitusta voidaan myöhemmin muuttaa.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on korostanut kodin ja koulun välisen yhteistyön merkitystä sekä sitä, että vakaumukseen liittyviin ristiriitatilanteisiin tulee suhtautua kunnioittavasti ja etsiä tilanteeseen soveltuvia ratkaisuja (EOAK/1609/2019; EOAK/1417/2019). Apulaisoikeusasiamiehen mukaan esimerkiksi musiikkiluokkien kristillisiin tai muihin uskonnollisiin perinteisiin liittyvien konserttien toteuttamisessa tulee tehdä yhteistyötä oppilaiden ja huoltajien kanssa. Oppilailla ja huoltajilla tulee olla mahdollisuus tuoda esiin mahdolliset maailmankatsomukselliset ongelmat, joita konserttiin osallistumisesta tai siihen valmistautumisesta voi aiheutua. Näihin tilanteisiin tulee etsiä paikallisesti, tarvittaessa koulu- tai luokkakohtaisesti, tilanteeseen soveltuvia ratkaisuja. Oppilaita ei saa pakottaa tai painostaa toimimaan vakaumuksensa vastaisesti, esimerkiksi osallistumaan virsien laulamiseen (EOAK/1609/2019; EOAK/1417/2019).

Opetushallituksen ohjeen mukaan yhteisiin juhliin sisältyville yksittäisille uskonnollisille elementeille ei tarvitse järjestää erillistä vaihtoehtoista ohjelmaa. Kirkkonummella voidaan kuitenkin tarvittaessa sopia yksilöllisistä järjestelyistä yhteistyössä huoltajan kanssa, esimerkiksi hienovarainen poistuminen juhlatilasta virren ajaksi tms. Järjestelyt toteutetaan hienotunteisesti siten, ettei oppilas leimaudu eikä hänen turvallisuutensa tai yhdenvertainen kohtelunsa vaarannu. Korvaavaa toimintaa tähän lyhyeen hetkeen ei tarvitse järjestää.

Vastauksen yhteenveto

Opetushallituksen ohjeistus (OPH-3903-2022), voimassa oleva lainsäädäntö sekä perustuslakivaliokunnan ja eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen linjaukset määrittelevät kulttuuriperinteen, yhteisten juhlatilaisuuksien, uskonnollisten tilaisuuksien, vaihtoehtoisen toiminnan ja tiedottamisen periaatteet esi- ja perusopetuksessa.

Kirkkonummi on täsmentänyt näitä periaatteita ohjeessa Uskonnollisuus Kirkkonummen perusopetuksessa (12.6.2025). Ohjeen tavoitteena on varmistaa, että toimintatavat ovat yhdenmukaiset kaikissa kunnan kouluissa ja että oppilaiden yhdenvertaisuus, uskonnonvapaus, huoltajien tiedonsaanti sekä kulttuuriperinnön vaaliminen toteutuvat lainsäädännön ja valtakunnallisten ohjeiden mukaisesti.

Koulujen yhteisiin juhliin voi sisältyä yksittäisiä uskontoon viittaavia elementtejä osana suomalaista kulttuuriperintöä, mutta uskonnolliset tilaisuudet tulee järjestää erillään ja niille on tarjottava vaihtoehtoista toimintaa. Huoltajille tulee tiedottaa tilaisuuksien luonteesta riittävän ajoissa, ja huoltajalla on oikeus päättää oppilaan osallistumisesta uskonnollisiin tilaisuuksiin. Kirkkonummen kouluissa noudatetaan näitä valtakunnallisia linjauksia sekä huolehditaan yhdenvertaisesta kohtelusta, riittävästä tiedottamisesta ja yhteistyöstä huoltajien kanssa.

Päätöshistoria

Kunnanvaltuusto 09.12.2024 § 112

Päätösehdotus

Käsittely

<Aloita käsittelyn kuvaus tästä>

Päätös

Kunnanvaltuusto toimittaa valtuustoaloitteen kunnanhallitukselle valmisteltavaksi.

Selostus

Valtuutettu Kim Åström jätti kunnanvaltuuston kokouksessa 9.12.2024 seuraavan aloitteen:

”Kirkkonummi keräsi barokkikonsertti-jupakan yhteydessä kyseenalaista valtakunnallista huomiota. Aihetta, ja siihen liittyneitä väärinkäsityksiä, on sittemmin käsitelty mediassa ja Kirkkonummella laajalti. Kuitenkin tämänkin jälkeen on ilmennyt, että eräissä kouluissa rehtori on päätynyt kieltämään koulun juhlissa kaiken uskonnollisia viitteitä sisältävän sisällön. Näin ollen esim. ”Jouluyö, juhlayö” tai kansallissäveltäjämme rakkaimmat joululaulut eivät enää olisi soveliasta sisältöä joulujuhlissa. Pidemmälle vietynä jouduttaneen arvioimaan koko joulukäsiteen soveliaisuutta, tai esim. päätyä pohtimaan voiko koulu vierailla taidemuseossa, ellei sieltä ole poistettu kaikki uskonnollisia viitteitä sisältävät teokset.

Monikulttuurisuus tulisi nähdä rikkautena, joka rikastuttaa myös kulttuuria ja kulttuuriperinteiden kirjoa. Yllä referoitu käytäntö kuitenkin johtaa päinvastaiseen, kun katsotaan, että passiivinenkin altistaminen elämänkatsomuksellisia viitteitä sisältävään kulttuuriperinteeseen on sillä tavoin haitallista tai loukkaavaa, että se tulee varovaisuusperiaatteen nojalla estää kaikilta. Tämä katsanto pitää sisällään vahvan suvaitsemattomuusaatteen tai olettaman sellaisesta. Normiksi nostettuna se edellyttää kulttuuriperinteen poistamista tai neutralointia, niin paikallisten kuin mahdollisten uusien vierasperäistenkin vaikutteiden osalta. Tämä tuskin edistää eri kulttuurien ja elämänkatsomusten kohtaamista ja keskinäisen ymmärryksen vaalimista. Onko yksilön tai tämän läheisen oikeus suvaitsemattomuuteen arvo, jonka eteen kulttuuriperinteet on uhrattava? Erityisen eriarvoiseksi tilanne muodostuu, jos eri kouluissa tehdään poikkeavia linjauksia asian suhteen.

On siis mitä ilmeisimmin muodostunut tarve määritellä tarkemmin kulttuuriperinteen sisällyttämisen säännöstöä ja yleisiä periaatteita koulujen toiminnan piirissä. Minkälainen kulttuuriperinne ja sille altistaminen on sallittua tai odotettua? Missä puolestaan kulkee raja sille, että koulun tulisi järjestää joillekin oppilaille vastaavaa vaihtoehtoista ohjelmaa? Miten kulttuuriperinteelle tai uskonnollisille viitteille altistamisesta tulee tiedottaa? Voidaanko yksilöille myöntää oikeus olla osallistumatta tiettyyn tilaisuuteen tai sen osioon?

Tämän valtuustoaloitteen allekirjoittaneina esitämme, että kunta pikimmiten selvittää ja laatii selkeän ohjeiston edellä nostettuihin kysymyksiin.”

Kim Åströmin lisäksi valtuustoaloitteen olivat allekirjoittaneet seuraavat valtuutetut: Kari Virtanen, Matti Kaurila, Marko Kari, Urho Blom, Jani Ekman, Timo Haapaniemi, Leena Virkki, Anna Sahiluoma, Hannu Valtanen, Hans Hedberg, Ulf Kjerin, Josephine Frimodig, Anna Aintila, Stefan Gustafsson, Carl-Johan Kajanti, Kim Liljequist, Martin Valtonen, Miisa Jeremejew, Pekka Sinisalo, Minna Hakapää, Antti Kilappa, Noora Piili, Antti Salonen ja Elina

Kärkimaa.